

SLOVO REŽISÉRA

Ptáme se po smyslu našeho konání

MICHAEL TARANT



FOTO JAN FALKNER

V turbulentní době druhé poloviny osmdesátých let jsem jednal s panem režisérem Pistoriem o jeho možném hostování v našem pardubickém divadle. Ano, odpověděl, protože to děláte dobře: Divadlo má společnosti nabízet to, co jí chybí.

Hráli jsme v té době jako první v Čechách a na Moravě Přelet nad kukaččím hnízdem, Romea a Julii, Nehodu, Aristofanovy Ptáky a další tituly – zobrazující úlohu osobnosti v dějinách lidské společnosti. O potřebě odvahy, o manipulaci strachem.

O nutné přítomnosti přesahu a etiky v našem konání.

Tyto křížovky dějin v nás znovu otevírají otázku po smyslu divadla a umění vůbec.

Čas, ve kterém prožíváme okamžik zlomu, je tu opět. Situace ještě dramatičtější, protože krvavý konflikt probíhá v našem bezprostředním okolí a konec je zatím bohužel v nedohlednu.

Dějiny nám připravují tyto nečekané otrěsy s železnou pravidelností, s abruptní, pustošivou silou. A lidská společnost – podobná našemu organismu – v návalech regrese a zmaru hledá v sobě sílu, která zachraňuje.

I v našem společenství jsou sinusoidy vzepětí a pádů. Idealismus je strháván a vysmíván provincionalismem, „čecháčkovstvím“ geniálně zobrazeným Emilem Františkem Burianem ve Vojně.

A opět, jako mnoho generací před námi, se ptáme po smyslu našeho konání. Vždy když se spouštíme do hlubin nevědomí a obnovujeme pradávne zdroje tvorby a kreativity, zdroje onoho totálního vystoupení ze sebe sama – abychom se stali více sami sebou –, jsme na prahu poznání.

Ano, dnes, kdy pochyby a strach stávají se běžnými průvodci životem, v čase přejícím nejrůznějšími lžím a polopravdám, je třeba hledat pravdu. Pravdivost. Stále se pokoušíme ve své tvorbě být „pravdiví“. Hledat pravdu a žít pravdu. V tuto chvíli o „pravdu“ jde mnohonásobně více.

Hledáme-li na jevišti v sobě a v postavách, kterým vdechujeme život, onu elementární životní pravdivost, bez ohledu na politické smýšlení v sobě a druhých zažehujeme jiskru lidskosti a humanity. A podobá se pravdě, že v temnotách bouřlivých a nebezpečných dní v hloubi svých srdcí zažehujeme světlo. Světlo v temnotách. Paprsky naděje.

A obnovujeme pradávne mysterium. Od antického divadla jsou dramatictí básníci a herci světloonoši a proroci. A jistě i hluboko v nekonečných prostorách času a věků naši předkové vykrášovali záblesky porozumění odvčké velikosti i tragiky lidského údělu.

Zdá se, že nadchází chvíle, kdy se divadlo může osvobodit od neustálého pitvání sama sebe. Zbytně permanentní sebevypovědi. Neustálému hledání své vlastní jinakosti. A vzepnout se k obecně platným nadosobním tématům.

Ve výjimečně vypjaté a dramatické době vidíme zrození a význam osobnosti v přímém přenosu. Na jedné straně chladné a cynické zlo. Založené na lži a krutosti. Na druhém pólu člověka rostoucího s přijetím údělu. Nesoucím tragiku a odpovědnost před dějinami na vlastních bedrech. Dokázali jsme si někdy představit vzrůstem nevelkého člověka, komika židovského původu v čele Ukrajiny, jak statečně čelí nesmyslné agresi „bratrského“ Ruska? Vedeňého zřejmě psychicky hluboce narušeným člověkem. Postrádajícím jakékoli morální zábrany... Absurdní drama a antická tragédie zároveň.

Erich Fromm či George Orwell popsali a analyzovali vznik takových situací. Teď je žijeme a pokoušíme se porozumět a hledat cestu.

Divadlo by nemělo být menší než doba, v níž vzniká. Stojíme-li dnes tváří v tvář uragánu lží, nepravd a krutosti, je naší výsadou čelit jim obnovou smyslu. Znovunacházením původních významů slov, poztrácených marnotratně v obdobích bezčasí.

Vždyt pradávna zkušenost lidská ukazuje, že tam, kde narůstá síla zkázy a zmaru, vzrůstá i síla, která zachraňuje. V obdobích zmaru se síla národního společenství neprojevuje kompromisnictvím, ale sebedůvěrným vědomím vlastního údělu. To je i prostor pro „znovuzrození“ významu slova. Slovo jako čin. Vypjaté, dramatické gesto, za nímž stojíme celým svým životem.

Tak my – oběti na prknech, která znamenají svět, vždyt co jiného je opravdové divadlo nežli forma oběti a bohoslužby – máme šanci vzdalovat se beznaději a oslavit velikost a slávu života.

SUKCES MEZINÁRODNÍHO FESTIVALU DIVADLO

P. Závada, W. Shakespeare: Shaxpearova myčka na ulici Kertész, režie V. Bodó, Órkény István Színház, Budapešť (17. září 2022, DEPO2015, Plzeň) Sežer si to sám, úchyle! odmítne Julie jed od Vavřince, místní „smažky“ a prodejce drog v zatuchlém cykloservis. Je to skutečná láska, jediná hodnota, pro kterou stojí za žít v dnešním chaotickém světě, anebo jen halucinace z drogového opojení? Scéna představuje skutečnou budapeštskou automyčku – ghetto, v němž se dva gangy perou na život a na smrt, zatímco Romeo, zarostlý feťák s andělskými kudrnami, si pouští žilou. Pikantní maďarská adaptace Romea a Julie, plná hlasité hudby, nahoty a násilí, zvedala v Plzni diváky ze židlí. DN



FOTO JACSLAV PROŠP

ROZHOVOR S DRAMATURGEM FESTIVALU 4+4 DNY V POHYBU

Pavel Štorek:
Chceme představit něco umělecky i lidsky mimořádnéhoPavel Štorek –
selfie před půlnocí
28. září 2022

Pavel Štorek od roku 1996 koncipuje festival 4+4 dny v pohybu. Spoluzakladatel pořádajícího sdružení Čtyři dny, spoluautor a spoluorganizátor dlouhé řady mezinárodních projektů. Zeptali jsme se ho na právě probíhající 27. ročník (5.–16. října) v bývalém sportovním centru Erpet Smíchov, v Divadle Archa a v Jízdnárně Savarin.

Měnily se během těch sedmadvaceti let vize a cíle festivalu?

Neustále. Vše souviselo a souvisí s místem a finanční podporou toho či onoho ročníku. Sedmadvacet let je strašně dlouhá doba, kde se proměňujeme nejen my, ale i prostředí, pro něž a kde tvoříme. Produkce, které jsme ze zahraničí pozvali, bylo jich přes 300, a premiéry, které jsme iniciovali, byly vždy v nějakém kontextu místa a společenské nálady. Cíl asi zcela nemáme, ale vize byla vždy celkem jasná: představit na našem festivalu něco umělecky i lidsky mimořádného.

Téma festivalu Být někdo jiný, někde jinde, někdy jindy podle vás reflektuje současný stav světa s humorem i návody, jak krizi řešit. Jak tomu rozumět?

Téma vzniklo, řekl bych, trochu nevědomě z pozorování našich dětí, kterých máme ve festivalovém týmu požehnaně. Pohybujeme se jako rodiče v rozmezí 4–32 let věku našich dětí, ty nás inspirují a my jim nasloucháme. A to platí i v obecné rovině. Období

covidu a následná doba nejistot proměnily nejen naše návyky a zvyky, ale znejistily nás i naše okolí. Letošní téma je možné vyložit dvěma způsoby: realisticky, v jistém smyslu zoufale, a poeticky, z mého pohledu s ironií, ale i nadějí a optimismem.

V letošním projektu jste citovali kanadského choreografa Frédérica Gravela: Mám tři problémy: kapitalismus, patriarchát a otázkou, jak je možné, že nás umění nedokáže zachránit. Vnímáte současný svět také tak?

Upřímně: Před 14 dny jsem strávil s Frédéricem Gravelem celý večer v divadelní restauraci v Düsseldorfu. Každý z nás vyprávěl nějaký příběh, který byl sem tam mrazivý a sem tam veselý a vtipný. Cítili jsme, jak já, tak Fréderick, jak jsme opatrní se sdělením myšlenky nebo názoru na umění či politiku. Po nějaké době si k nám přisedli další umělci, ale když se zaposlouchali do našeho ironického a sarkastického rozhovoru, odsedli si. Při zhlédnutí inscenace Gravela vnímám naprosto vše, co vyjádří pohybem, hudbou či slovem, přesně jako on. Jeho názor je mi velmi blízký. Ještě je důležité dodat, že Fréderick vždy působil jako choreograf, režisér, hudebník a světelný designér, ale toto je v jeho kariéře vůbec první sólo. Má na scéně světovou kapelu, ale inscenace Strach a hamiznost je zcela mimořádná intimní zpověď všestranného umělce a skvělého člověka.

PÍŠE JIŘÍ DĚDEČEK

O volbách

Za komunistů jsem si naivně myslel, že se volbám vydržím vyhýbat až do smrti. Oni tomu říkali „občanská povinnost“, ale já se před ní obvykle ani nemusel skrývat na půdě nebo v jiné ilegality, já jsem chyběl, byli jsme s Honzou Burianem někde na turné. Tak nějak to asi vysvětlovala maminka dotěrné volební komisi, když přišla až k nám domů a domáhala se mého hlasu. Fungovalo to výborně zhruba do poloviny sedmdesátých let.

To jsem zkrátka jednou v den voleb nikde na turné nebyl a otravná komise opět přilezla. Zvonili u vrátek klánovické činžovní vilky, dovnitř nešli, i když zamčeno nebylo, protože na zahradě běhal Akim, můj přítel, německý ovčák dosti nedbalého výcviku, zato však mocného hlasu a atletické postavy. Komise se bála. Zavolal jsem na ně z okna, ať táhnou o dům dál, jinak na ně pustím psa. Poslechli, ale nezapomněli.

Když jsem pak ke své první a poslední cestě za hranice směřem na západ potřeboval mimo devizový příslib výjezdní doložku, potvrzení od Obvodní vojenské správy, taky kladné hodnocení a doporučení z místa bydliště, hnusně se mi na Národním výboru v Klánovicích vysmáli.

Tak co, dneska na nás psa nepustíte? To jsou ale náhodičky, co? Pán by chtěl

do Rakouska... a to pojedete i s pejskem?

Byl jsem tam za pitomce a panáka fackovacího, ale držel jsem, touha po cestování byla silnější. A stejně mi to razítko nedali.

Teprve až vás uvidíme u voleb, soudruhu, můžeme si o tom znova promluvit.

A tak jsem u těch dalších voleb koncem sedmdesátých let potupně nakráčel do volební místnosti, jako jediný vlezl za symbolickou plentu, která byla tak útlá, že se za ni člověk ani pořádně neschoval, a všecko na lístku jsem tlustě přeškrtal. Jenže to jim nevařilo – odvolilo tím pádem sto procent obyvatel, z toho pouhý jeden lístek byl neplatný. A za pár týdnů mi to razítko dali. Tak to fungovalo, něco za něco. A já poprvé vycestoval vlakem Vindobonou do Vídně a pak stopem dál křížem krázem po Evropě. Později až po sametové revoluci.

Jedna z mých dcer zásadně nevolí, i když už je dávno dospělá. Považuje volby za tyjátr a já s ní v duchu často musím souhlasit. Rozhodně se s ní nepřu a nesnažím se jí přesvědčit, protože nevím, jestli náhodou nemá pravdu.

Letošní volby budou nejspíš pěkný masakr. (Píšu tento fejeton bezprostředně po výkonu, ještě nic nevím.) Nejen že těm plachtám nemůže rozumět žádný normální člověk, ale ani sama volební komise jim nerozumí.

Lákají vás poničené vybydlené prostory? Jak a k čemu je využíváte?

Ke všemu, co nám prostor a majitel dovolí. Site-specific, výstavy, bary, festivalová škola, přednášky, komentované procházky po okolí... Netradiční prostory nás fascinují od roku 1998, kdy jsme obsadili Starou čistírnu odpadních vod v Praze-Bubenči. Od té doby se mnohým proměnilo a je řada umělců, festivalů, eventů, kteří dělají vlastně to samé. Naší výhodou je, že máme možnost si na základě celkem dlouhých zkušeností vybírat místa pro jejich fatální genius loci nebo budovy, na něž je nezbytné upozornit, nebo nenápadně zmizet z mapy Prahy.

Proč spojíte různá umění?

Nám to přijde v kulturním světě 21. století zcela přirozené. Teď to již není až tak fascinující, na projektech například letos spolupracujeme i s Národním divadlem. V Česku jsme však průkopníci propojování uměleckých oborů. Koncem devadesátých let nám nechťeli dávat finanční podporu, pokud se někam oborově nezařadíme. A my jsme trvali na tom, že umění patří k sobě a v žádných ministerských ani magistrátních tabulkách být nechceme. Ať podpoří vřemlu. Tím se trochu obloukem vracím na začátek, že cílem festivalu bylo propojit umělecké žánry a uznat multižánrovost jako zcela autentický a rovnoprávný umělecký směr.

Většina vašich projektů je mezinárodních – je vám Česko malé?

V kombinaci s výtvarným uměním tomu tak není. Představíme šedesát českých umělců, kteří jsou součástí site-specific výstavy současného umění v ERPETu, a české měřičy na Smíchov. Oproti deseti mezinárodním projektům mají ty české stále hegemonii. Ale pravda je, že jsme vždy chtěli být spíš mezinárodní platformou, co se scénického umění týká. Navíc náš festival a sdružení je součástí mnoha evropských networků, kde se vzájemně obohacujeme. Vím od našich kolegů, kamarádů a přátel, kteří se věnují umělecké tvorbě, že minimálně jedna zahraniční produkce na našem festivalu částečně či zásadně ovlivnila jejich budoucí tuzemskou tvorbu. To považuji za skvělý signál a motivaci, proč v zahraniční prezentaci pokračovat.

JOSEF HERMAN

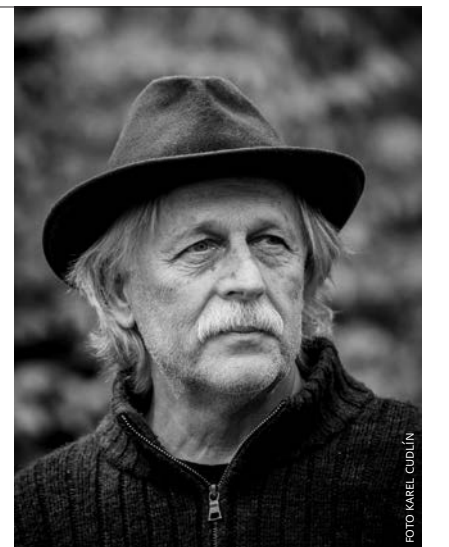


FOTO KAREL ČUDLÍN

Když jsem ukazoval občanku, zeptal jsem se na správný postup a paní řekla: Křížkem označíte stranu nebo kandidáta, vložíte správný list do obálky a ty ostatní pak vyhodíte tamhle do koše.

Jaké ostatní? ptám se. Vždyt je to všechno na jednom listu... To je mám vystříhat?

... a ty ostatní pak vyhodíte do koše, opakovala hlasitě dáma, aby to celá fronta slyšela. Zrudl jsem a celý se zpotil. Podruhé v životě jsem byl u voleb za pitomce, tentokrát ovšem bez nároku na odměnu.

Když jsem odcházel, podíval jsem se do koše: fakt tam toho byla spousta. To mě tedy podržte...

Váš JIŘÍ DĚDEČEK